

Een mijmering bij het werk van Karl Meersman, september 2003
Dr. Paul Huvenne, algemeen directeur van het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen

Naar aanleiding van deze tentoonstelling en een huldebetoon door het weekblad Trends aan Karl Meersman, werd mij gevraagd om bij wijze van inleiding in het kort de geschiedenis van de spotprent te schetsen. Ik heb toen op een onbewaakt ogenblik ja gezegd (eigenlijk ben ik een leek op dat vlak) uit sympathie voor Karl, voor wie ik altijd een grote bewondering heb gehad. Ook al behoort hij nog lang niet tot de geschiedenis en is hij met zijn werk meer dan ooit een levende realiteit, kan men niet ontkennen dat zijn werk aansluit bij dat van een pleiade grote voorgangers.

Met zijn ironische lyriek heeft hij de spotprent tot een ongeziene hoogte gebracht. Zijn beelden verrassen steeds opnieuw door hun scherpzinnige observatie en treffende weergave gekoppeld aan een onverwachte associatie. Een “pun”, zoals dat in het jargon heet, maar waarvan de potentiële agressiviteit, die bijna in iedere grap verscholen ligt met een ontwapenende vriendelijkheid wordt ontmijsd.

Anderen hebben voor mij de stijl van Karl Meersman met veel meer kennis van zaken getypeerd. We hebben het hier over goede wijn die zijn krans niet nodig heeft maar wel verdient en waaraan ik als hoeder van de oude kunst niet veel kan toevoegen tenzij ik me laat meedrijven op dat “melkje wolk” in dat oneindig land van fantasie en associatie waartoe dit soort beeldende kunst de sleutel heeft of geeft. Plots gaan we ons dan realiseren hoe dicht dit alles bij de wereld van Margritte ligt en dat er een terrein bestaat waar de cartoontekening bij momenten onmiskenbaar aanleunt bij de klassieke kunst.

Ieder vak zal zo wel zijn ondankbare kanten hebben. Als we ons proberen in te leven in die van de cartoonist, komen we terecht bij de frustratie van iedere beeldmaker: dat het verdraaid moeilijk is bij een nieuw beeld telkens een nieuw plaatje te bedenken. In de recente Margritte tentoonstelling in Brussel werd de bezoeker door citaten van de kunstenaar op passende wijze geattendeerd op de kern van het probleem: een schilderij maken kan iedereen, maar een nieuw beeldconcept verzinnen vraagt heel veel talent en inzet, gepaard met falen, inspiratie, het gevaar van gemakzucht...

Bij een kunstenaar zoals Magritte worden we dan snel heel ernstig. Maar het komt niet in ons op om onze vertrouwde cartoonist hetzelfde filosofisch artistiek krediet te geven. Hun kracht is nochtans erkend- Jean-Luc Dehaene gaf ooit op een inleiding van het werk van Karl Meersman te kennen dat de cartoon in de krant vaak krachtiger doorwerkt dan het geschreven editoriaal en daarmee komen we bij een thema dat me na aan het hart ligt: de kracht van wat men in het Duits onvertaalbaar das bildnerisches Denken noemt, ‘beelddenken’ – denken, maar niet met woorden.

Ik behoor tot de generatie die is opgegroeid met Suske en Wiske, en Nero, de “kartoenaals” in Knokke-Heist en de catalogogjes uitgegeven door het Davidsfonds. In

de krant waren de gevierden: Pil, Alidor, Hugoké, Brassier en Gal, wat later Kamagurka maar ook de Poëzie van Steven, Leo Fabri, Gommaar Timmermans en telkens teruggekoppeld aan de wereld van het stripverhaal. Ik doe er een pak onrecht mee door ze niet te vermelden.

Maar nog steeds is de reactie van velen die een krant of een tijdschrift ter hand nemen om eerst naar de comics te kijken. Als dat volbladprenten zijn zoals Karl er altijd levert, komt men er bij latere lectuur op terug en neemt men inderdaad de tijd om de prent te lezen alsof het een hoofdartikel was. Doch beeldassociaties laten zich anders lezen. Ze zijn sneller en intenser, ook al wordt dat nog al te vaak ontkend door de oudere generaties 'letter-lezers'.

Nochtans bestaat het genre al langer dan we vermoeden: heel wat aspecten vindt men terug in de middeleeuwse boekillustraties. Men had er zelf een naam voor: drolleriën. Het zijn vaak puur absurde beeldassociaties maar ze zijn niet zelden ook satirisch, sociaal, of zelfs politiek betrokken. Maar hoe duidelijk en scherp ze mogen zijn, het blijven associaties in de rand, finesses die zich in het detail op onverwachte momenten tot beeld kristalliseren. In dit opzicht sluit Karl Meersmans werk aan bij een heel oude traditie, ook al is de karikatuur zoals hij ze brengt, de spotprent pas in de 17^e eeuw ontstaan. Ze heeft zich doorheen de 18^e eeuw ontwikkeld tot wat Diderot en d'Alembert in hun encyclopedie "Le libertinage d'imagination" hebben genoemd. Het is een tijd waarin het genre van grotesk naar karikatuur verschuift en er zelfs handboeken verschijnen zoals dat van Boyer de Nimes (1792). Men zou niets anders verwachten van de eeuw van de verlichting dan dat ook die materie in rationele en methodische traktaten zou worden geprangd. Maar dit bracht tevens een verschraving met zich mee waarbij de vrije associatie zoals men die terugvindt in het 16de eeuwse werk van Archimboldo.

Het is geen toeval dat de romantiek in de 19^e eeuw met haar ruimte voor gevoel en onderbewuste associatie het genre voor bloedarmoede heeft behoed en het is dan ook geen toeval dat het met kunstenaars als Daumier zijn intrede in de museale ruimte deed. Daumier gaat men niet op cartoonales bewonderen, maar in grote musea zoals de National Gallery in Washington.

Weze Karls werk hiermee naar het museum verwezen? Men zou het geen groter onrecht kunnen aandoen. Zijn portretten en cartoons horen thuis in hun eigen leefomgeving van illustraties van boeken en magazines. Puristen beweren zelfs dat men dit soort beeldende kunst nooit uit zijn context zou mogen halen. Ik ben geneigd ze te volgen... tot ik dan weer de kans krijg om een origineel van de kunstenaar onder ogen te krijgen en het gevoel me bekruipt dat ik de kunstenaar in de karikaturist weer eens heb onderschat.

Het zal het lot wel wezen van alle karikaturisten en cartoontekenaars. Uiteindelijk is het genre dat ze beoefenen verwant aan de satire en de komedie, genres uit de literatuur van de Antieken.

Ook de kunsttheoretische prerogatieven van de karikatuur en de cartoon zijn aan de komedie ontleend. Met dezelfde voorliefde en dezelfde geringschatting die de satire en de komedie t.o.v. het drama te beurt viel.

Een ernstig kunstgenieter kiest uiteraard het serieuze. Tot hij of zij in de ban komt van de grootmeesters en dan moet toegeven dat een goede Molière de tand des tijds veel beter heeft doorstaan dan een bloedernstige Corneille...